

Dagsverket

DALARNAS HEMBYGDSFÖRBUND

NR 3. 2013 ÅRG 31 VÄRDE 30 KR

Tema

KRIG och FRED

Kulturarv som
måltavla

Marsch-
vägar

Dalarnas
bronsålder

Flykting-
läger

123 år av satsning på kultur

Den 21 september fyller Landstinget Dalarna 150 år. Det var denna dag landstingsfullmäktige höll sitt första möte 1863 i Kopparbergs läns landsting, som det hette då. Redan från starten insåg våra beslutsfattare det strategiska i att satsa skattemedel på regional kultur. Från och med 1890 beviljade man ett årligt bidrag till Dalarnas fornminnesförening, som senare gick samman med Dalarnas hembygdsförbund.

Utän denna förutseende satsning på vårt kulturarv kan man fråga sig om Dalarna hade befunnit sig som nummer tre av Sveriges turistdestinationer, endast omsprungna av storstadsregionerna Stockholm och Göteborg. Utan landstingets progressiva investeringar i vårt läns museum kan man undra i vilken omfattning vår hembygdsrörelse lyckats förvalta sina 880 byggnader, sina tiotusentals föremål, sin hyllkilometer med arkivhandlingar etc.

Under sommaren har våra gammalgårdar varit självklara arenor för en lång rad kultur-evenemang. Till den senaste i raden av besöksuccéer kan vi räkna spelet om Gustav Vasa som lockat fantastiska 1 400 åskådare till Svärdsjö Gammalgård.

Hembygdsarv är odlingsgrundval, är vår rörelses slagord. Vi hoppas även fortsättningsvis på en aktiv landstingspolitik inom kulturområdet. ♦

Erik Arrhén, redaktör

Sommarspelet del 4

Lång, het, härlig Gustav Vasasommar

Några dagar har gått sedan den sista, åttonde överfullsatta föreställningen. Jag är glad men samtidigt lite sorgsen. Vad hände och hur kunde det ske så alldeles för fort?

Efter punktrepningar av enskilda scener under våren och några trevande tillfällen för hela gruppen under försommaren, började repetitionerna på allvar den 11 juli. Successivt lades rekvisita, ljud, musik, kostym, stridsrök med mera till och efterlängttade hästar kom travande. Innan premiären den 26 juli inföll en paus på några dagar. Då längttade jag efter att få spela! Men innan dess smärre kris, innefattande tvekan att ta plats på scenen, höja rösten ännu mera och rikta replikerna mot publiken, inte medspelarna. Dessutom ett fall över hög tröskel, intrasslad i långt förkläde och med träskor på ovana fötter. Men min lojalitet med gruppen hade blivit så stark att det var omöjligt att hoppa av. Istället fann jag mig leende acceptera till och med dans!

Spela med känsla

Om någon tror att det i amatörteater bara är att stå på scenen och säga sina repliker kan jag berätta att så enkelt

är det inte! Man måste förstå vad man säger och varför man gör det. Ansikte och kropp ska reagera också då övriga på scenen agerar. Man får gripa in då medspelare plötsligt står och stirrar med tom blick och det händer att man själv tappar allt och tacksamt tar emot en hjälpsamt improviserad replik. Att spela allmoget i massscener och få det att låta naturligt att ropa oj, oj, oj! då Gustav skidat iväg mot Norge är inte heller helt lätt för en som aldrig spelat teater tidigare.

Dessa härliga herrar

I amatörteatersammanhang är det viktigt att det fungerar med koncentration och avspänning i lagom proportioner så väl på som bakom scenen. Två hästar och alla vi engagerade i åldrarna sex till åttioett år bidrog med våra skilda kompetenser och kontakter. Förutom att ge publiken en bra föreställning, ville vi varandra väl. Det kändes. Att barnen och ungdomarna var underbara stod tidigt klart och att kvinnor kan vet alla.

Men dessa härliga herrar, så roliga, stöttande, sugna på att bli sminkande och gå in i en annan värld, var en fin överraskning.

Allt klaffade

Förutom ett bra manus, duktig regissör och underbar grupp hade vi en kongenial miljö i Svärdsjö Gammalgård och en sol som bara sken och sken. Mediekontakterna fungerade, inkluderande till och med ett inslag i rikstelevisionens Kulturnyheterna. Facebook och hemsida var i full gång. Ganska snart spreds ryktet att föreställningen var mera sevärd än någon trott och biljetterna försvann i ett nafs. Vi blev euforiska, log mot varandra och hela världen. De i början lite genanta uppvärmningsövningarna kändes naturliga. Under föreställningarna levde publiken med, skrattade och applåderade.

Framtiden

Familjen Brahes tennstop står åter i köksskåpet, böckerna i hyllorna och Gustavs tovade dränghatt hänger på sin krok.

Fortsättning på sid 8 ➤

Delar av ensemblen dansar i glädje framför portlidret på Gammalgården i Svärdsjö. Foto: Malin Dahlström

vargeringsregementet att delta i fler och hårdare strider än det ordinarie regementet, vilket inte minst förlustsiffrorna visade. I december 1790 återvände soldaterna till hembygden. Tolv Oresoldater fann dock sina gravar i trakten av Lovisa i södra Finland; fem från Dalregementet och sju från Dalvargeringsregementet. Vissa hade stupat i strider, men fler hade avlidit av de sjukdomar som de facto tog mer liv än själva krigshandlingarna. Exempelvis hade man vid vargeringsregementet under ca 1½ år tillverkat inte mindre än 691 likkistor.

Hemma igen!

I Gammelstan i Norrboda kan man på en vägg se en ristning: OES 1762 RÄF No 11 DÅ VI KOM FRÅN TISLAND. Ristningen är troligen gjord av soldaten Nissniss Olof Ersson Räf. Han tjänstgjorde på roten nr 11 Räf i Norrboda och deltog från 1758 i pommerska kriget (1757-1762) som ersättare för Börs Erik Andersson Räf. ❖

Bertil Bellander, Ore Hembygdsförening (vars miffiff dog i kriget i Finland 1789)

Fortsättning från sid 3.

Aldrig kommer jag att glömma klättrandet på stegen till det överbelamrade utrymmet i portlidret och mitt bultande hjärta sekunderna innan det var dags att springa ut på scenen därifrån - eller efter dansen, för all del. Frågor strömmar in om hur det blir nästa år och därefter. Visst fortsätter vi? Jag ser fram emot att återuppleva den oförställda glädje och livslust, som det gemensamma skapandet fick oss att känna sommaren 2013! ❖

Satu Sundström
Svärdsjö

FAKTA

Medverkande: 60 personer varav 37 skådespelare. Antal föreställningar: 8. Publik: ca 1 400. Ideellt arbete timmar: ca 4 000.

Sliten inskription i guld mot den grå graniten. Foto: P-E Pettersson. Foto beskuret.

Monument rest i nationell yra

Ute i Europa står krigsmonumenten tätt; oftast finns ett i varje stad med självaktning. I Dalarna är de mer sällsynta, turligt nog får man väl säga. Men i Brunnbäck är en stor minnessten rest över ett av de få slag som ägt rum här i landskapet.

Brunnbäcks festplats gör ett slitet och igenvuxet intryck vid mitt besök. Där står Brunnbäcksstenen, Folkarebygdens förnämsta nationalmonument och för en undanskymd och bortglömd tillvaro bland sly och buskvegetation. Men med rätt kame-ravinkel går det att få monumentet att lysa i sin storhet mot den klarblå hösthimlen. I guldtext står präntat på en slätslipad oval under två krönta och korslagda dalpilar: "För Sveriges frihet, för hem och fosterbygd kämpade och segrade dalamännen här 1521. Minnesgoda landsmän reste stenen 1896".

Monumentets tillkomst

Det är fantastiskt att tänka sig en publik med 4 000 personer samlad här vid invigningen den 6 juni 1896. Bakgrunden till monumentet var att man vid 400-årsminnet av Gustav Vasas födelse 1496 ville resa ett äreminne över slaget vid Brunnbäck, som ägde rum i april 1521. Det slaget med seger för bondearmén från Dalarna över danske kung Kristians legosoldater anses vara av stor betydelse för Gustav Vasas fortsatta frihetståg fram till kröningen i Strängnäs 6 juni 1523 till svensk konung och intåget i Stockholm på midsommaraftonen samma år.